

Klassikalisest traditsioonist kõrvalseisja pilgu läbi

Classical Tradition from the 16th Century to Nietzsche. Edited by Janika Päll, Ivo Volt and Martin Steinrück. Tartu, 2010. 206 lk. (Morgensterni Seltsi toimetised = Acta Societatis Morgensternianae; III)

Artiklikogumik „Classical tradition from the 16th century to Nietzsche” on 1999. a. asutatud Morgensterni Seltsi toimetiste reas kolmas. Saksa ja inglise keeles avaldatud artiklid võimaldavad seltsi liikmetel oma uurimistulemusi tutvustada ning teevad Eesti teadurite töö ühtlasi kättesaadavaks rahvusvahelisele erialakogukonnale. Väljaanne sisaldab kuus pikemat kirjutist, millest neli käsitlevad põhiliselt 17. sajandi trükiseid ning viimased kaks keskenduvad Friedrich Nietzsche ja klassikalise filoloogia seostele.

Tavapärastelt on ilmunud teoste arvustajaks olnud eriala asjatundjad. Seekord on kogumiku sisu vaadeldud raamatuloolase pilguga ning klassikalise filoloogia aspektid jäävad oma ala asjatundjatele tulevikus arutamiseks.

Kogumiku eessõna on kirjutanud toimetajad Janika Päll, Ivo Volt ja Martin Steinrück. Autorid ja artiklite temaatika on siin lakooniliselt nimetatud, kuid lähemat infot kogumiku saamisloo kohta eessõnast ei leia. On tõsi, et toimetiste kui jadaväljaannete ühe liigi puhul pole väljaande struktuuri ega artiklite valikupõhimõtete kohta lähemat selgitust nõutud, kuid et seltsi toimetiste eelmiste köidete puhul on seda siiski selgitatud,¹ oleks oodanud ka seekord sisulisemat sissejuhatust. Toimetajate peatähelepanu on originaaltekstide editeerimispõhimõtete selgitamisel – on järgitud autori poolt kasutatud allikaid ja hoidutud originaalortograafia muutmisest. Selgitatud on viitamispraktikat: iga artikli lõpus on toodud

eraldi loeteluna vanatrükised, mida artiklis on käsitletud, ning uurimuskirjandus. Loeteluna on esitatud bibliograafiaid ja kataloogid, millele autorid oma töödes tuginevad.

Kogumiku artiklid on jagatud kolme temaatilisse rühma, millest kahes esimeses on vaatluse all Balti mere regioonis 17. sajandil ilmunud trükised. Esimese jaotuse kahes artiklis käsitletakse Eestis loodud ladinakeelseid tekste, teises jaotuses kreekakeelseid tekste: 17. sajandil Uppsala ülikoolis kaitstud disputatsioone ning kreeka keele kasutust Eesti- ja Liivimaal. Kolmandas jaotuses on autorid tulnud kaasajale lähemale ning kõne all on Friedrich Nietzsche ja klassikalise filoloogia seosed.

Kogumiku kaks esimest artiklit keskenduvad ladinakeelse juhuluule analüüsile. Avaartiklis käsitleb 2011. a. doktorikraadi kaitsnud **Katre Kaju** Tallinnas 1640. aastatel trükitud pulmaluulevihi- kuid. Isikud, kellele luuleread on pühendatud, on kaks samanimelist meest – Heinrich Stahlid. Üks neist on 1643. a. Tallinna raehärra Caspar Strahlborni tütre Margarethaga abiellunud Tallinna kaupmees, teine tuntud teoloog, Ingerimaa superintendent ja eesti kirikukirjanduse rajaja, kes pärast esimese abikaasa Dorothea Eckholti surma abiellus 1647. a. Peeri mõisa omaniku Heinrich (Hinrich) Sommeri tütre Annaga. Pulmaluule uurimisega on Katre Kaju tegeleenud juba pea kümme aastat: ladina pulmalauludest kaitses ta 2002. a. oma teadusmagistrikraadi, hiljem on ta analüüsinud Academia Gustaviana aegset pulmaluulet.² Kaju väidab, et nimetatud pulmaluule erineb traditsioonilistest Tallinna ja Tartu pulmalauludest selle poolest, et luuletuste autorid on tavapärasest sagedamini kasutanud ära nimede tähenduslikkuse, nn. kõnekuse (*nomina loquentia*).

Pulmaluule analüüs tõendab veenvalt, et tolleaegne juhuluule peegeldab suurepäraselt ka sotsiaalseid suhteid ühiskonnas ning näitab isikute omavahelist suhtlusringi. Kaupmees Stahlile pühendatud kahe õnnitlussalmiku autorid on seotud Tallinna gümnaasiumiga. Esimese vihiku autorid on gümnaasiumi rektor ja teoloogiaprofessor Heinrich Vulpus (?–1646), retoorikaprofessor Heinrich Arning (Arninck, 1610–1662), kreeka keele professor Georg Schultz (u. 1613 – u. 1664) ja poeesiaprofessor

¹ Toimetiste avakõitega tähistati 200 aasta möödumist klassikalise filoloogia õpetamisest Tartu ülikoolis, teises köites avaldati valik 2004. a. Tartus toimunud rahvusvahelise Bütsantsi-uuringute sümposiumi ettekandeid.

² Keelevalikust Tartu Academia Gustaviana aegses pulmaluules (1632–1656). – Läänemere provintside arenguperspektiivid Rootsi suurriigis 16/17. sajandil. (Eesti Ajalooarhiivi Toimetised; 2). Eesti Ajalooarhiiv, Tartu, 2006, lk. 50–100.

David Cunitz (Cunitius, u. 1614–1670).³ Kõigi nelja autori luuletustes on kasutatud nimeallusioone: perekonnanimed on erandlikult üle kantud ladina keelde ning sellest lähtuvalt loodud pruudi ja peigmehe kõnetamisel erinevaid võrdlusi. Tsiteeritud ja parafraseeritud on ka antiikautoreid.

Siinjuures on huvitav märkida, et ühele autorile, David Cunitzile, oli 1643. aasta eriti tähendusrikas, kuna ka ta ise astus sel aastal abiellu, naides gümnaasiumi rektori Heinrich Vulpuse tütre Catharina (1624–1667). Sel puhul ilmus mitu luulesalmikut, autoriteks kolleegid Tallinna gümnaasiumist, gümnasistid ja sõbrad.⁴ Et Cunitzile pühendatud luuletuste autorite seas on ka Vulpus, Arning ja Schultz, pakusid need ilmselt head võrdlusaluseid pulmaluule edasiseks võrdlevaks analüüsiks.

Gümnasistide salmiku autoriteks on pruudi sugulane Urban (u. 1618 – u. 1657) ja vend Christian Strahlborn (1625–1688) ning tulevane jurist ja Tallinna Oleviste raamatukogu bibliotekaar Heinrich Bröcker (? –1667).⁵ Kaju oletab Strahlborne õnnitlussalmiku sünni eestvedaja-

teks ning Bröckerit peresõbrana sellega ühinenud olevat. Sõprussuhetest annab tunnistust ka asjaolu, et hilisemas elus Tallinna raehärraks tõusnud Christian Strahlborn oli aktiivne Oleviste raamatukogu toetaja. Raamatukogu annetusteraamatus on dokumenteeritud Strahlborni 50 riigitaalri suurune annetus Amsterdamist gloobuste ostmiseks, mõni aasta varem kinkis Strahlborn raamatukogule Martin Lutheri teoste kolmanda saksakeelse väljaande.⁶

Selle salmiku luuletustest on üks saksakeelne, üks saksa- ja ladinakeelne ja üks ladinakeelne, Kaju sõnul ei ole need sisult ega vormilt nii ühtlased kui professorite omad. Kasutatud on nii nimeallusioone, võrdlusi, tsitaate kui ka pulmaluules levinud motive. Selle näiteks toob Kaju „abieliu kui armastuskaubanduse” (*Heirat als Liebeshandel*) motiivi, mida on sageli kasutatud Breemeni kaupmeestele pühendatud pulmaluules (lk. 21).

Superintendent Heinrich Stahl (u. 1599–1657) pulmadele pühendatud kahe salmiku autorid selguvad alles trükistest endist – tiitellehel on nad nimetatud vaid sõpradena.⁷ Kaju oletab,

³ Vota nuptialia, quibus virtutum ac morum integritate condecoratissimum juvenem Dn. Henricum Stahl, mercatorem apud nos non postremum, sponsum; et lectissimam pudicissimamque virginem Margaretam, integerrimi atque spectatissimi viri Dn. Caspari Stralborn, primariae tribus senioris meritissimi, filiam, sponsam; cum nuptias XIV. calendas Octobr. celebrarent, prosequerantur gymnasij rector & professores. Revaliae, typis Henrici Westphali, gymnasij typographi, anno 1643. (Säilitatakse Tallinna Linnaarhiivis)

⁴ M. Klöcker. Literarisches Leben in Reval in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts (1600–1657), 2005, II, nr. 309, 310, 311, 313, 314; R. Brockmann. Hymenaeus ... ad nuptias, quas ... Dn. M. Henricus Vulpus, gymnasij Revaliensis rector & inspector ... Dn. Davidi Cunitio, poetices apud Revaliensis professori ... sponso, et ... virgini Catharinae Vulpiae, filiae, sponsae, VII. Calend. Octobr. parabat, decantatus a Reinero Brocmano. Revaliae, typis Henrici Westphali, gymnasij typographi, Ao 1643 (Läti Rahvusraamatukogu);

⁵ Hochzeitlich Ehren-Gedicht Auff Des ... Herrn Heinrich Stahl, Kauffhändlers, Bräutigams, Und Der ... Jungfrauen Margareta, Des ... Herrn Caspar Stralborn, der grossen Gilde wolverdienten Alterman, Eheleiblichen Tochter, Braut, Ehren-Tag, Alss derselbe den 18. Septembr. des 1643. Jahres Hochfeyrlich begangen, Geschrieben von etlichen des Gymnasij alumnis. Revall, Gedruckt bey Heinrich Westphal, Gymnasij Buchdrucker. (Säilitatakse Tallinna Linnaarhiivis)

⁶ Bibliotheca Revaliensis ad D. Olai = Tallinna Oleviste raamatukogu = Revaler Bibliothek zu St. Olai. Eesti Akadeemiline Raamatukogu, Tallinna Linnaarhiiv, Tallinn, 2002, lk. 154–155. [H.Bröckeri koostatud kataloogis on raamatuannetuse aasta märkimata, see tuleb ilmsiks sissekirjutustest köidetes. ([H.Bröcker]. Verzeichnüs derer Bücher, so von der alten Revalschen Bibliothec, sent Ao. 1552. Überblieben, und jetzo in S. Olai Kirche, annoch vorhanden sind, Bl. 10). Rahaline annetus on dateeritud 1662. aastaga. Vt. Freywillige Zusteur oder Verzeichnüs mulder Gaben, die zur wieder-aufgerichteten Revalschen Bibliothec, von Christlichen Hertenzen, ... verehret und eingenommen von Heinrich Bröcker, Rev.Liv. im Jahr ... 1659, Bl. 22.

⁷ Liebselige Sommer-Lust, Auff den Hochzeitlichen Ehren-Tage Des ... Herrn M. Henrici Stahl, Erbgesessen auff Nessnowa und Kallina, der Kirchen und Gemeine Gottes in Ingermanland, Allentacken und Narva ... Superintendenten, und des Königlichen Geistlichen Consistorij daselbst Praesidenten, &c. Auss Anlass seiner Hertz-geliebten Braute Nahmens Der ... Jungfrauen Anna Sommer, Den 1. Junij dieses instehenden 1647. Jahres auff dem Hoffe Errinall mit Christ-gebührlichen Ceremonien gehalten, Nebenst einer Vierfachen Zugabe, Zu sonderbahrer Ehr- und Dienst-Bezeigung aufgesetzt und übergeben Von Gunst-geflissenen Freunden. Revall, Gedruckt bey Heinrich Westphal, des Gymnasij Buchdrucker, im Jahr 1647; Schertz-Gedicht Und Hertzens-Wundsch Dem ... Herrn M. Henrico Stahl, Erbgesessen auff Nessnowa und Kallina, wolverordneten Superintendenten über Ingermanland, Allentacken und Narva, und des Königlichen Geistlichen Consistorij daselbst Praesidenten, etc. Bräutigam, Und Der ... Jungfrauen Anna Sommer, Des .. Herrn Hinrich ▶

et luuleviihikuid võis olla rohkem, kuivõrd on teada, et *Academia Gustaviana* professorid on neid hiljem ilmutanud Anna Sommeri surma puhul. Kahe säilinud trükise autorite ring on kirju, esimese luuleviihiku autoriteks on vaimulikud Heinrich Göseken vanem (1612–1681) ja Johann Sebastian Markard (1621–1659) ning Stahli sama nime kandev poeg Heinrich Stahl. Teise salmiku autoritest on ainus tuttav autorina juba eespool nimetatud Heinrich Bröcker. Siin tuleb Kajuga nõustuda – arvestades Stahl ametikohta ja tuntuust, on igati õigustatud oletus rohkemate trükiste olemasolust. Luuleviihikud on mahukamad kui need, mis kaupmees Stahlile kirjutatud, keeleliselt on luuletused mitmekesisemad ja luulevorme on kasutusel rohkem. Kaju sõnul iseloomustab autorite poolt kreeka keele kasutamine ja keerukam meetrika superintendendi kõrgema haridustaseme ja sotsiaalse positsiooni arvestamist ning on baroksele luulele üldiselt omane, viidates selle kinnituseks mitmele käsitlusele (lk. 23). Silmas pidades luuleviihiku suhteliselt tundmatuid autoreid, võib selles seisukohas siiski kahelda. Kaju on teinud ära suure töö autorite tegevuse ning Eestiga seotuse väljaselgitamisel, kuid alust luulekeele ja -vormi valikuks see ei seleta. Ennemini võisid autorid lähtuda olemasolevast teadmisest ja kogemusest – poeesiaõpetus ja oskuse omandamine värsse kokku seada kuulus tolleaegse gümnaasiumiõpetuse juurde.

Kokkuvõtvalt toob Kaju esile, et kahele Stahlile kirjutatud pulmaluule erineb nii autorite ringi kui ka keeleliste ja luulevormide kasutuse poolest. Superintendent Stahli puhul on õnnitlejate ring laiem ja mitmekesisem, kaupmees Stahli puhul kitsam ning üheselt institutsiooniga (Tallinna gümnaasiumiga) seotud. Silmas pidades käsitletud nelja õnnitlusviihikut on see kindlasti tõsi. Samas ei maksa unustada, et selline järeldus on tehtud säilinud trükiste põhjal. Arvestades tõenäolisena oletust, et Stahl abiellumisele pühendatud luulet oli eeldatavasti rohkem, kuid trükised pole säilinud, ei saa välistada võimalust, et ka siin tulnuks erinevad institutsioonid selgelt esile.

Tartu Ülikooli dotsent ja vanemteadur **Kristi Viiding** on järgmises artiklis „Die lateinische Gelegenheitsdichtung von Georg Mancelius in Dorpat (1632–1638)” vaatluse alla võtnud meie naabrite lätlaste 17. sajandi suurkuju

Georg Manceliuse (1593–1654) Tartu-perioodil kirjutatud ladinakeelse juhuluule. Viiding peab Manceliust *Academia Gustaviana* algusaastate üheks aktiivsemaks ja produktiivsemaks Tartu juhuluuleautoriks ning seab eesmärgiks tema luule analüüsi nii sotsiaalsete sidemete kui ka poeesia aspektist. Manceliuse teoloogiaprofessori ametiajast 1632–1637 on teada/säilinud 21 juhuluuletrükist, lisaks üks 1638. a. veebruaris juba Kuramaa hoovkonna pastori ametis olles Tartus ilmunud luuletus. Viidingu sõnul on Manceliuse luuletused tavaliselt lühidamad, reeglina vaid 5–10 värsirida. Enamik luuletustest on seotud akadeemiliste sündmustega: seitse disputatsioonidega, neli magistrikraadi kaitsmisega, neli dedikatsiooni on kolleegide teostele. Peale selle on Mancelius kolme pulma- ja kolme leinaluuletuse autor.

Juhuluule sotsiaalse aspektina tõstab Viiding esile pühendusluule vastastikkust: dedikatsiooni saajad pühendavad omakorda luuletusi dedikatsiooni autorile, märkides sellega ühtset kommunikatsiooniringi. Ka iseloomustab sotsiaalset sidusust adressaatide sama või lähedane tegevusala. Selle näiteks on Manceliuse luule adressaadid: teoloogid Andreas Virginius (1596–1664) ja Petrus Goetschenius (ka Götsch, Götschen; ?–1636), heebrea ja kreeka keele professor, hilisem Narva saksa koguduse pastor Salomon Matthiae (1609–1665), ajaloo professor Friedrich Menius (1593/94–1659), teoloogiatudeng, hilisem pastor ja Ida-Harju praost Petrus Turdinus (1609–1653), pastor Heinrich Stahl (u. 1599–1657). Seega võib väita, et Manceliuse värsid on eeskätt mõeldud ametivendadele. Teistele Tartu professoritele Mancelius värsse pühendanud pole ning ka nendelt ei ole teada Manceliusele kirjutatud luulet.

Luuletemaatikast kõneldes keskendub Viiding Manceliuse luule võrdlusele ühelt poolt teiste Tartu juhuluule autoritega, kelle loomingut ta põhjalikult tunneb, teiselt poolt ortodoksset luterlust esindavate pastorite keele- ja motiivikasutusele. Nii on Manceliuse luules valdavaks kristliku eetika motiivid (vagadus, kindel usk, tänulikkus, vaprus) ning vähe seoseid antiikkirjanduse ja -mütoloogiaga. Seda on demonstreeritud põhjalike näidete varal.

Toimetiste järgmine temajaotus keskendub kreeka keele kasutusele. Helsingi Ülikooli teadur Tua Korhonen vaatleb Uppsala ülikooli

► Sommers, Erbgesessen auff Peer, hinterlassenen Ehlichen Tochter, Braut, Alss dieselbe jhr Hochzeit-Fest den 1. Junij Anno 1647. im Hoffe Errinall feyreten, Auffgesetzt von guten Freunden. Revall, Gedruckt bey Heinrich Westphal, dess Gymnasij Buchdrucker, 1647.

kreekakeelseid disputatsioone 17. sajandil, Tartu Ülikooli lektor Janika Päll kreeka keele õpetust ja kasutust tolleaegsel Eestimaal ja Põhja-Liivimaal 17. sajandil.

Tua Korhonen toob esmalt esile asjaolu, et Uppsala ülikoolis oli alates ülikooli reorganiseerimisest luterlikuks ülikooliks 1593. a. loodud kreeka keele õppetool, samas kui teistes Rootsi Kuningriigi ülikoolides – Tartus, Turus ja Lundis oli kreeka keele õpetus ühendatud teiste orientaalsete keeltega, eeskätt heebrea keelega. Kreeka keele kasutus ei olnud siiski kuigi aktiivne. Praeguseks on teada 10 kreekakeelset disputatsiooni Tartust (neist üheksa valmis Johannes Gezelius vanema (1615–1690) juhendamisel), viis Uppsalast ning üks Turu ülikoolist.

Uppsala kreeka keele professoritest on tuntust pälvinud Johannes Stalenius (ametiaeg 1624–1640), temale ametis järgnenud Henrik Ausiuse (1602–1659, ametiaeg 1640–1659) tulemusi ei ole nii kõrgelt hinnatud. Ausiuse enda loodud kreekakeelset luulet ning tudengite innustamist kreeka keele kasutamisele ei ole akadeemilise tegevusena väärtustatud. Korhonen püüab oma artiklis Ausiuse akadeemilist tegevust hinnata, analüüsides Ausiuse juhendamisel kaitstud viit kreekakeelset disputatsiooni. Kindlaid andmeid selle kohta, et kreekakeelsed disputatsioonid ka kreeka keeles kaitsti, siiski ei ole.

Korhonen näeb 17. sajandi disputatsiooni õppejõu ja üliõpilase vahelise koostööna. Tema sõnul kirjutas harjutusdisputatsiooni (*disputatio pro exercitio*) professor ning üliõpilase ülesandeks oli selles esitatud väidete edukas kaitsmine suulises väitluses. Alles järgmise, kraadidisputatsiooni (*disputatio pro gradu*) autor oli suuremas osas üliõpilane ise. Tartu Ülikooli trükiste iseloomustamisel märgib disputatsioonide sellist jagunemist ka Ene-Lille Jaanson, kuid disputatsioonide autorsuse küsimust ei tõstata.⁸ Koostöö maht ja ulatus on vaieldav: disputatsioonis trükitud dedikatsioonide saajaks on ikka ja alati olnud üliõpilane, seda märgib ka Korhonen (lk. 91). Tõsiasi, et 17.–18. sajandi

disputatsioonide-dissertatsioonide autorsus on küsitav, tõendab muuseas ka rahvusvaheline bibliograafilise kirjeldamise praktika: disputatsioonide kirjeldamisel on autori kohale tõstetud juhendaja (*praeses*) ning täiendkirje koostatakse üliõpilase nimele (*respondens*).

Põhiline erinevus Ausiuse ja Gezelius juhendatud disputatsioonide vahel seisneb Korhose sõnul nende temaatikas: Ausiuse arendab filosoofilist, Gezelius teoloogilist mõtlemist. Kõigi Ausiuse disputatsioonide teemaks on olnud Aristoteelse filosoofia, eriti on toetutud „Nikomachose eetikale”.

Janika Päll jätkab oma artikliga „Humanistengriechisch im Alten Estland und Nord-Livland” Korhose alustatud teemat, selgitades kreeka keele kasutust 17. sajandi Eesti- ja Liivimaal. Alustuseks on põhjalikumalt seletatud nn. humanistide kreeka keele (*humanistengriechisch*) mõistet, millega tähistatakse akadeemilises kommunikatsioonis ning haritlaste ringis kasutusel olnud vanakreeka keelt. Kreeka keele kasutus seostub eeskätt selle õpetamisega. Teada on, et kreeka keelt õpetati Tartu jesuiitide kolleegiumis, Kuressaare (Arensburgi) linnakoolis, Narva triviaalkoolis, Tallinna ja Tartu gümnaasiumides. Tartu gümnaasiumist sai peagi ülikool – *Academia Gustaviana* ning sellele koondubki autori põhitähelepanu. Siin on suuresti kasutatud juba 2003. a. seltsi toimetiste esimeses köites avaldatud artikli „Vana-kreeka keel Tartu ülikoolis 1632–1710”⁹ materjali. Artiklile on kasutatud kirjanduses ka viidanud, kuid pealkirjade ja teksti kokkulangevus on väga suur¹⁰ ning autor võinuks artikli alguses seose varem ilmunud eestikeelse artikliga ka ära märkida. On ju üsna tavapärane, et eesti teadlane nii emakeeles kui ka võõrkeeles oma töid avaldab. Käesoleval juhul on pealegi tegemist varem ilmunud materjali kasutamisega vaid artikli ühes osas. Kreeka keele kasutust Tallinna gümnaasiumis ei ole artiklis sama põhjalikkusega käsitletud, ka Päll märgib joonealuses viites, et Tallinna kreekakeelsed luuletekstid pole avaldamiseks veel valmis (lk. 115, viide 2).

⁸ E.-L. Jaanson. Tartu Ülikooli trükikoda 1632–1710. Ajalugu ja trükiste bibliograafia. Tartu Ülikooli Raamatukogu, Tartu, 2000, lk. 42.

⁹ J. Päll. Vana-kreeka keel Tartu ülikoolis 1632–1710. – Kakssada aastat klassikalist filoloogiat Eestis = Duo saecula philologiae classicae in Estonia. Koostanud ja toimetanud Ivo Volt. Morgensterni Seltsi toimetised I = Acta Societatis Morgensterniana I. Tartu, 2003, lk. 19–47.

¹⁰ Vrdl. „Die Tätigkeit von Johannes Gezelius” (lk. 126) toimetiste kolmandas numbris ja „Johannes Gezelius tegevus Tartus” (lk. 24) toimetiste esimeses numbris; „Griechische Sprache an der *Academia Gustavo-Carolina*” (lk. 135) toimetiste kolmandas numbris ja „Kreeka keele professuur Academia Gustavo-Carolina’s” (lk. 29) toimetiste esimeses numbris.

Artiklikogumiku kolmas jaotus on pühendatud Friedrich Nietzsche ja klassikalise traditsiooni seostele. Et seda ilma Nietzsche filosoofiasse süvenemata on võimatu relevant-selt käsitleda, vastav kompetents aga arvustajal puudub, on siinjuures ära toodud vaid artiklite põhifookus.

Tartu Ülikooli klassikalise filoloogia professor **Anne Lill** jätkab artiklis „Tragic Metamorphoses: from Nietzschean Passions to Post-modern Games” oma varasemaid Nietzsche käsitlusi, tuues esile nii Nietzsche tragöödiafilosoofia kui ka tänapäevase postmodernistliku lähene-mise tragöödiale kui kirjandusžanrile. Samu teemasid on ta käsitlenud ka oma eestikeelses monograafias.¹¹ Nietzsche filosoofiast rohkem on autor keskendunud tragöödia kui kunsti-vormi tähendusele tänapäevas. Näitena, kuidas kombineerida kaasaegseid probleeme müütilise sisu ja antiikaja tegelastega, on toodud 2006. a. teatris „Vanemuine” etendunud Mati Undi tragöödia „Vend Antigone, ema Oidipus”; Lill väidab, et tragöödia pole tänapäeval oluline mitte kui antiikajale omane nähtus, vaid kui vahend mõistmaks elu põhiväärtusi.

Kogumiku viimase artikli autoriks on Fribourg'i Ülikooli lektor **Martin Steiner-rück**. Tema artiklis on vaatluse all Nietzsche teksti proosarütm, mida Steiner-rück iseloomustab kui proosa-jambi, illustreerides oma väidet Nietzsche „Antikristuse” teksti analüüsiga.

Kõigile artiklitele on lisatud artikliga samas keeles lühikokkuvõte. See eeldab, et lugeja peaks piisavalt kodus olema mõlemas võõr-keeles. Kokkuvõte hõlbustab kindlasti artiklist kiire ülevaate saamist, kuid edaspidi soovitak-sin kaaluda võimalust lisada kokkuvõte artikli keelest erinevas keeles, mis võiks temaatikast huvitunute ringi suurendada. Miks mitte kaaluda ka eestikeelse kokkuvõtte varianti, eriti kui eesti keeles sama töö avaldamisele ei tulegi.

Artiklikogumiku teatmeaparatuuri moo-dustavad kaks registrit. Nimeregistri puhul tekitab tavaliselt probleemi see, kuidas ühe ja sama nime kirjapildi erinevust ladina, saksa ja

inglise keeles registris kokku tuua. Praegusel juhul on probleem lahendatud teiste nimevor-mide esitamisega sulgudes, mis, silmas pidades, et tekstis on sama moodust kasutatud, igati aktsepteeritav. Juhtudel, kui nimevormid on täiesti erinevad, on ühelt nimevormilt teisele ka viidatud. 17. sajandil oli nimekirjutus veel normeerimata ning tavapärast kasutatakse tä-napäeval nimekuju, mida isik ise on eelistanud. Teatud ühtlustamine oleks kindlasti vajalik ning siin sobiks järgida retrospektiivse rahvusbib-liograafia koostajate poolt kasutusele võetud nimekuju, mis esineb nii elektronkataloogis ESTER kui ka rahvusvahelises andmebaasis *Heritage of the Printed Book*.¹²

Teine register, mis osundab artiklites näi-tena toodud antiikautorite teostele, on paraku tavalugejale raskesti mõistetav ning vajakuks selgitavat kommentaari.

Morgensterni Seltsi liikmete tegevust oma uurimisvaldkonna tutvustamisel rahvusvaheli-sele erialakogukonnale tuleb igati tunnustada. Kindlasti tuleb sama temaatikat lähemale tuua aga ka eesti lugejale, see aitab kaasa nii üldise kultuuri- ja haridusajaloo kui ka klassikalise filoloogia kui teadusvaldkonna paremale mõist-misele.

Tiiu Reimo

¹¹ A. Lill. Inimene ja maailm kreeka tragöödias. TÜ Kirjastus, Tartu, 2008; 2. peatükk: Nietzsche traagilise elutunnetuse süvahoojustest; 9. peatükk: Kreeka tragöödia sünnist ja uuestisünnist: Friedrich Nietzsche ja Mati Unt.

¹² Eestis ilmunud 17. ja 18. sajandi trükiste ning raamatukogudes säilitatavate vanatrükiste kirjed on lähitulevi-kus leitavad ka Euroopa Teadusraamatukogude Konsortsiumi (*Consortium of European Research Libraries / CERL*) andmebaasis *Heritage of the Printed Book* (vt. www.cerl.org). Andmebaasi on juba konverteeritud TLÜ Akadeemilise Raamatukogu vanatrükiste kirjed, lähiajal konverteeritakse ka Tartu Ülikooli Raamatukogu vastavad andmed. Eluloolisi andmeid retrospektiivses rahvusbibliograafias registreeritud teoste autorite ja väljaandmisel osalenud isikute kohta leiab andmebaasist Ericus (<http://isik2.tlulib.ee/>).